Черниш Наталія

аспірантка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка,

м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0002-4789-9573

e-mail: nataliechernysh@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ШКОЛІ ЯК КОМПЛЕКСНА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття присвячена проблемі організації правової освіти і виховання у вищій військовій школі ХХ–початку ХХІ століття. Здійснено аналіз нормативно-правової бази з питань організації правової освіти та виховання майбутніх офіцерів Збройних Сил СРСР та незалежної України. Визначено, що головним напрямом правової освіти офіцерів у роки Другої світової війни було забезпечення дисципліни як запоруки боєздатності війська загалом, узагальнення й застосування бойового досвіду, а також попередження діянь, пов'язаних з посяганням на життя, здоров'я чи гідність мирного населення, культурну спадщину країни.

Встановлено, що на момент розпаду Радянського Союзу і становлення України як незалежної держави у військових закладах вищої освіти увага акцентувалася на знаннєвому аспекті правової освіти, а виховний певною мірою нівелювався.

З'ясовано, що у наукових працях з філософії та юридичної науки розповсюджена тенденція до ототожнення правової освіти й виховання. Автор доходить висновку, що коректний добір термінів, які позначають явища найважливіших сфер суспільного життя, має істотне значення не лише для спрощення наукової комунікації, але й для уодноманітнення їх вживання у законодавчому процесі та єдності їх розуміння у практиці роботи закладів освіти. Стверджується, що узагальнення й приведення у відповідність наукових досягнень різних галузей знань із проблем правової освіти оптимізує їх використання у міждисциплінарних дослідженнях.

Ключові слова: правова освіта, історія педагогіки, правове виховання, вища військова школа, офіцер.

Постановка проблеми. Глобальні та регіональні зміни геополітичної ситуації, потреба у забезпеченні прав людини в умовах збройних конфліктів, готовність до захисту державного суверенітету України вимагають перегляду процесу становлення військової освіти задля її

постійного удосконалення. Аналіз досвіду з підготовки офіцерів, накопиченого у радянські часи, нині постає одним із актуальних завдань вітчизняної історико-педагогічної науки, адже дає можливість визначити подальші кроки у реформуванні школи з підготовки кадрів для Збройних Сил незалежної України. Осмислення сутності правової освіти у вищій військовій школі, її комплексного характеру та закономірностей розвитку створює підґрунтя для подальших теоретичних та методичних розробок.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Питанням правової освіти у вищих військових навчальних закладах присвячено низку праць як із педагогічних, так і юридичних, історичних, філософських наук. Так, розкриття її філософсько-правових аспектів має місце в дослідженнях А. Гетьмана, О. Данильяна, С. Максимова, О. Скакун, В. Тація та ін. Особливостям правової підготовки фахівців присвячені праці А. Алексюка, А. Бойко, І. Зязюна, В. Євдокимова та ін. Проблеми військово-педагогічної теорії та практики вивчалися О. Барабаншиковим, В. Вдовюком, В. Давидовим, М. Киряшовим та ін.

Мета статті – розкрити сутність правової освіти майбутніх офіцерів у вищих військових закладах освіти як динамічного і багатоаспектного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес правової освіти як такої та як елемента підготовки офіцерських кадрів можна розглядати в декількох аспектах, зокрема як: предмет правового регулювання й відображення державної політики з певних питань; проблему філософії і загальної теорії права; зміст відповідного педагогічного процесу – загалом та у вищій військовій школі зокрема. До нормативної основи правової освіти населення належать законодавчі й локальні акти різної юридичної сили, які визначають необхідний і достатній рівень оволодіння ним правовими компетентностями.

У роки Другої світової війни військові заклади вищої освіти, розташовані на території України, належали до радянської системи військової освіти. Важливе місце в розвитку правової освіти у військових навчальних закладах в роки Другої світової війни посідала військово-статутна діяльність. Так, проект нового Дисциплінарного статуту був опублікований у 1944 році. У ньому розкривалася сутність військової дисципліни та її значення, містився перелік дисциплінарних стягнень, що накладалися на військовослужбовців, визначалися права командирів і начальників накладати дисциплінарні стягнення на підлеглих, пояснювався порядок виконання дисциплінарних стягнень та інші питання дисциплінарної практики (Сливин, 2015). Ключовою метою правової освіти офіцерів у роки Другої світової війни було неухильне додержання дисципліни як запоруки боєздатності війська загалом, узагальнення й застосування бойового досвіду, а наприкінці війни – попередження діянь, що порочать честь Радянської Армії, посягають на життя, здоров'я чи гідність мирного населення, культурну спадщину. Із прийняттям у 1975 році Статуту внутрішньої служби Збройних Сил СРСР, правове виховання

стало службовим обов'язком командирів і політпрацівників. Наказом Міністра оборони № 200–1989 «Про організацію юридичного всеобучу і поліпшення правової роботи в Радянській Армії і Військово-Морському флоті» були визначені правові мінімуми для різних категорій військовослужбовців (Крючкова, 2013). Отже, на момент розпаду Радянського Союзу у військових закладах вищої освіти на території України діяли до певної міри сформовані нормативні засади організації правової освіти офіцерів.

Законом України від 24 березня 1999 року було затверджено військові Статути Збройних Сил України. Як і решта вітчизняного законодавства, вони ґрунтувалися на нормах Конституції України, яка визначає компетенцію вищих органів державної влади й управління в галузі оборони (Полякова, 2007). Відповідно до статті 59 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України командир військової частини зобов'язаний, зокрема, займатися правовим вихованням підлеглих; встановлювати у військовій частині, на кораблі (у підрозділі) такий внутрішній порядок, який гарантував би неухильне виконання законів України і положень статутів Збройних Сил України; постійно виховувати підлеглих у дусі гуманізму та людяності, спираючись, при цьому, на загально визнані принципи міжнародного права (1999). Згідно Директиви Міністра оборони України від 26 січня 1994 року № Д-4 «Про організацію та завдання правового виховання в Збройних Силах України», командири і начальники всіх рівнів зобов'язувалися скеровувати свої зусилля на поліпшення правового виховання особового складу, вбачаючи у ньому невід'ємний елемент бойової підготовки, виховного процесу, головний засіб забезпечення військової дисципліни і правопорядку на високому рівні (Кириленко, 2010). Крім цього, відповідно до Концепції військової освіти в Україні, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410, військова освіта інтегрується у державну систему освіти на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази. Інструкція «Про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України», затверджена Наказом Міністра оборони України № 399 від 30.10.98 р., до основних завдань виховної роботи у ВВНЗ відносила формування в особового складу поваги до Конституції та законів України, свідомого дотримання вимог військової присяги і тимчасових статутів Збройних Сил України, наказів та директив Міністра оборони України (1998).

Окрім цього, Постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. № 366 було затверджено Програму правової освіти населення України (1995). Правознавство, відповідно до Програми, було віднесено до обов'язкових дисциплін вищих навчальних закладів. На виконання Указу Президента України № 992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення» (2001), правова освіта здійснюється у закладах дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої і післядипломної освіти.

Відповідно до спільного наказу Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 13.04.2005 № 221/217 «Про затвердження інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України» (2005), освітня діяльність у ВВНЗ реалізовувалася у вигляді навчально-виховного процесу, який включав навчальну, виховну, методичну роботу та наукову і науково-технічну діяльність. Надалі особливості здійснення освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах визначалися Наказом Міністерства оборони України від 20.07.2015 № 346 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України» (2015) та Наказом Міністерства оборони України від 27.05.2015 № 240 «Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади» (2015), що на сучасному етапі регулює їх діяльність. Із наведеного вбачається, що на початку досліджуваного періоду регламентація правової освіти офіцерів у ВВНЗ характеризувалася фрагментарністю з акцентом на процес виховання, яке розглядалося, переважно в контексті впливу командирів на поведінку особового складу. Ця тенденція збереглася й на більш пізніх етапах становлення правової освіти офіцерів у ВВНЗ, проте, у цей час увага нормотворців стала зосереджуватись також і на оволодінні військовими фахівцями необхідними юридичними знаннями.

У наукових працях з філософії та юридичної науки розповсюджена тенденція до ототожнення правової освіти й виховання що, врешті-решт, знаходить своє відображення у текстах наведених вище нормативних актів, які визначають статус та компетенцію вищих військових навчальних закладів. Так, С. Скуріхіним правове навчання, правова пропаганда, юридична практика, безпосередня реалізація права та самовиховання включаються до форм правового виховання (2011). С. Сірий та О. Кожедуб до змісту правового виховання включають, зокрема, оволодіння військовослужбовцями необхідними знаннями з питань держави, права і законності (2013). В. Федоренко розуміє військово-правове виховання як елемент правової соціалізації особистості та визначає його, головним чином, як вплив на свідомість, поведінку та діяльність військовослужбовців (2016). С. Максимов виділяє два основні підходи до розуміння права та виховання. Відповідно до першого – позитивістського підходу, сутність права зводиться до порядку на основі примусу. Правове виховання згідно цього підходу визначається як цілеспрямований вплив державних інституцій на правосвідомість громадян з метою забезпечення правопорядку. Зі свого боку, ліберально-юридичний (непозитивістський) підхід ґрунтується на поєднанні вимог порядку і свободи. Згідно нього мета виховання полягає у формуванні поваги до прав людини. За спостереженням цього автора, радянське поняття «правове виховання» не використовується західними вченими.

Близьким до нього є поняття «становлення правового почуття», «формування правових уявлень», «правова соціалізація особистості», «розвиток громадянської свідомості» (Максимов, 2010). Додамо, що коректний добір термінів, які позначають явища найважливіших сфер суспільного життя, має істотне значення не лише для спрощення наукової комунікації, але й для уніфікації їх використання в процесі нормотворчості та єдності їх розуміння в практиці закладів освіти. С. Шефель та І. Коваленко розглядають правове виховання у соціокультурному аспекті як спеціально організований процес ідентифікації людини через засвоєння нею норм та обмежень, що регулюють поведінку особи в межах певної правової культури (2010). Проте, ототожнення правової освіти та правового виховання, попри органічну єдність навчання й виховання, на нашу думку, не відповідає положенням педагогічної теорії.

Д. Коваленко розглядає етико-правову підготовку офіцерів у вищих військових навчальних закладах як формування в суб'єктів етико-правової свідомості, культури, поведінки, спілкування й військово-професійної діяльності в військовому середовищі (2006). Ю. Кузь, зі свого боку, звертається до поняття адаптивної правової підготовки військовослужбовців як специфічної системи, завдяки якій курсанти здобувають знання правового характеру з урахуванням майбутньої професії (2008). Правова пропаганда у Збройних Силах України являє собою розповсюдження правових поглядів та ідей, а також роз'яснення законодавства з метою формування правосвідомості у військовослужбовців й попередження правопорушень (Кириленко, 2010).

Явище правової соціалізації як відтворення правової культури офіцерського складу Збройних сил України С. Скуріхін визначає «цілісне й комплексне засвоєння і відтворення правового, соціально-професійного культурного досвіду, що забезпечує військовослужбовцям адаптацію до умов військової служби, сприяє формуванню їх правової культури» (2012). Варто зазначити, що правова освіта й соціалізація відрізняються за своїм змістом, адже остання неовов'язково відбувається як цілеспрямований, організований процес. Зі свого боку, Т. Слівін включає до процесу правової підготовки слухачів і курсантів у військовому закладі вищої освіти правове навчання, виховання, саморозвиток, пропаганду, інформування, а також дисциплінарну практику (2008). На думку Н. Ткачової, розвиток ідей гуманістичної правової педагогіки має бути «підґрунтям для посилення виховного потенціалу права, удосконалення освіти у напрямі її гуманізації, пріоритету загальнолюдських цінностей» (1998). Наведене твердження корелює із визнанням нашою державою людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканості та безпеки найвищою цінністю.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проаналізувавши низку джерел, пов'язаних з правовою освітою офіцерів у вищих військових закладах освіти України у XX та XXI столітті, зазначимо, що

правова освіта у сучасних працях та дослідженнях минулих років розглядається як багатоаспектне явище, ті чи інші елементи якого стають предметом вивчення різних галузей знань. Узагальнення й приведення у відповідність наукових досягнень із проблем правової освіти дозволить ефективно послуговуватись ними у міждисциплінарних дослідженнях. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у проведенні порівняльного аналізу функціонування системи правової освіти майбутніх офіцерів на різних етапах її становлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Сливин, Т. (2015). Правовая подготовка в военно-учебных заведениях в годы великой отечественной войны. *Мир образования – образование в мире*, №3 (59). СС. 166–171.

Крючкова, Е. (2013). История отечественной правовой подготовки в военных учебных заведениях, как элемент формирования профессионально-правовой компетенции. *Современная система образования: опыт прошлого, взгляд в будущее*, № 2. СС. 157–163.

Полякова, О. (2007). Деякі проблеми удосконалення Військових Статутів – як правових засад функціонування та реформування Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил*, № 2. СС. 10–12.

Верховна Рада України. (1999). Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України». *Відомості Верховної Ради України*. СС. 194.

Кириленко, В. (2010). *Правова робота в Збройних Силах України*. К.: РВЦ «Військовий інститут». 340 с.

Міністерство оборони України. (1998). *Інструкція про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0784-98#Text>. [Дата звернення 30.05.21].

Кабінет Міністрів України. (1995). *Постанова «Про Програму правової освіти України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-95-%D0%BF/ed19950529#Text> [Дата звернення 30.05.21].

Президент України. (2001). *Указ «Про національну програму правової освіти населення»*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/992/2001/conv> [Дата звернення 30.05.21].

Міністерство оборони України, Міністерство освіти і науки України. (2005). *Наказ «Про затвердження інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-05#Text> [Дата звернення 30.05.21].

Міністерство оборони України. (2015). *Наказ «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та*

військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-15/ed20200320#Text> [Дата звернення 30.05.21].

Міністерство оборони України. (2015). *Наказ «Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0706-15#Text> [Дата звернення 30.05.21].

Скуріхін, С. (2011). *Форми правового виховання офіцерського складу Збройних Сил України. Юридична наука*, № 4-5. СС. 214–224.

Сірий, С. та Кожедуб, О. (2013). *Особливості застосування педагогічних технологій правового виховання військовослужбовців Збройних Сил України. Вісник Національного університету оборони України*. Вип. 2. СС. 131–135.

Федоренко, В. (2016). *Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз*. Кандидат філософських наук. ЖДУ імені Івана Франка.

Максимов, С. (2010). *Методологічні основи правового виховання. Вісник Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Вип. 6. СС. 53–62.

Правове виховання в сучасній Україні. (2010). За ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна, Х.: Право. С. 41

Коваленко, Д. (2006). *Педагогічні основи етико-правової підготовки майбутнього офіцера в умовах вищого військового навчального закладу*. Кандидат педагогічних наук. Українська інженерно-педагогічна академія, 220 с.

Кузь, Ю. (2008). *Формування правової культури військовослужбовців як складова навчально-виховного процесу у ВНЗ. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка*, (2). С.37.

Скуріхін, С. (2012). *Правова соціалізація військовослужбовців та її особливості. Правове життя сучасної України*. О.: НУ ОЮА. СС. 143–145.

Сливин, Т. (2008). *Педагогическая концепция правовой подготовки слушателей и курсантов в высших военно-учебных заведениях Вооруженных сил Российской Федерации*. Доктор педагогічних наук. Военный Университет. С. 12.

Ткачова, Н. (1998). *Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти*. Доктор педагогічних наук. АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. 350 с.

REFERENCES

Slivin, T. (2015). *Pravovaya podgotovka v voyenno-uchebnykh zavedeniyakh v gody velikoy otechestvennoy voyny* [Law training in military educational institutions during the Great Patriotic War]. *Mir obrazovaniya – obrazovaniye v mire*, No 3 (59). SS. 166–171. [in Russian].

Kryuchkova, Ye. (2013). *Istoriya otechestvennoy pravovoy podgotovki v voyennykh uchebnykh zavedeniyakh, kak element formirovaniya professional'no-pravovoy kompetentsii* [The history of Ukrainian law training in military educational institutions as an element of the formation of professional and law competence]. *Sovremennaya sistema obrazovaniya: opyt proshlogo, vzglyad v budushcheye*, No 2. SS. 157–163. [in Russian].

Poliakova, O. (2007). *Deyaki problemy udoskonalennia Viiskovykh statutiv yak pravovykh zasad funktsionuvannia ta reformuvannia Zbroinykh Syl Ukrainy* [Some problems of improving the Military Statutes – as a legal basis for the functioning and reform of the Armed Forces of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats. Kharkivskogo universytetu Povitrianykh syl*, No 2. SS. 10–2. [in Ukrainian].

Verkhovna Rada Ukrainy, (1999). *Zakon “Pro Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy”* [Law “On the Charter of the Internal Service of the Armed Forces of Ukraine”]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. S. 194. [in Ukrainian].

Kyrylenko, V. (2010). *Pravova robota v Zbroinykh sylakh Ukrainy* [Law work in the Armed Forces of Ukraine]. K. : RVTS “Viiskovyi instytut”. S. 340. [in Ukrainian].

Ministerstvo oborony Ukrainy, (1998). *Instruktsiia pro orhanizatsiiu osvitnoi diialnosti u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy* [Instruction on the organization of educational activities in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0784-98#Text>. [Data zvernennia 30.05.21]. [in Ukrainian].

Kabinet Ministriv Ukrainy. (1995). *Postanova “Pro Prohramu pravovoi osvity Ukrainy”* [Resolution “On the Program of Law Education of Ukraine”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-95-%D0%BF/ed19950529#Text> [Data zvernennia 30.05.21]. [in Ukrainian].

Prezydent Ukrainy. (2001). *Ukaz “Pro natsionalnu prohramu pravovoi osvity naselennia”* [Order “On the national program of law education of the population”]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/992/2001/conv> [Data zvernennia 30.05.21]. [in Ukrainian].

Ministerstvo oborony Ukrainy; Ministerstvo osvity ta nauky Ukrainy. (2005). *Nakaz “Pro zatverdzhennia Instruktsii pro orhanizatsiiu osvitnoi diialnosti u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Zbroinykh Syl Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy* [Order “On approval of the instruction on the organization of educational activities in higher military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine and military educational units of higher educational institutions of Ukraine”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-05#Text>. [Data zvernennia 30.05.21]. [in Ukrainian].

Ministerstvo oborony Ukrainy. (2015). *Nakaz “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrayiny ta viiskovykh*

navchalnykh pidrozdilakh vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy” [Order “On approval of the Regulations on the peculiarities of the organization of the educational process at higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and military educational units of higher educational institutions of Ukraine”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-15/ed20200320#Text>. [Data zvernennia 30.05.21]. [in Ukrainian].

Ministerstvo oborony Ukrainy. (2015). *Nakaz “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vyshchi viiskovi navchalni zaklady* [Order “On approval of the Regulations on higher military educational institutions”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0706-15#Text>. [Data zvernennia 30.05.21]. [in Ukrainian].

Skurikhin, S. (2011). *Formy pravovoho vykhovannia ofiterskoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy* [Forms of law education of officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Yurydychna nauka*, No 4-5. SS. 214–224. [in Ukrainian].

Siryi, S., Kozhedub, O. (2013). *Osoblyvosti zastosuvannia pedahohichnykh tekhnolohii pravovoho vykhovannia viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy* [Peculiarities of application of pedagogical technologies of law education of military officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, Vyp. 2. SS. 131–135. [in Ukrainian].

Fedorenko, V. (2016). *Viiskovo-pravove vykhovannia viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy: sotsialno-filosofskyi analiz* [Military-law education of military officers of the Armed Forces of Ukraine: socio-philosophical analysis]. *Kandydat filosofskykh nauk. ZHDU imeni Ivana Franka*. [in Ukrainian].

Maksymov, S. (2010) *Metodolohichni osnovy pravovoho vykhovannia* [Methodological bases of law education.]. *Visnyk Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia*, Vyp. 6, ss. 53–62. [in Ukrainian].

Pravove vykhovannia v suchasni Ukraini [Law education in modern Ukraine]. (2010). Za red. V. YA. Tatsiya, A. P. Hetmana, O. H. Danyliana. Kh.: Pravo. S. 4. [in Ukrainian].

Kovalenko, D. (2006). *Pedahohichni osnovy etyko-pravovoi pidhotovky maybutnoho ofisera v umovakh vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu* [Pedagogical bases of ethical and law training of the future officer in the conditions of the higher military educational institution]. *Kandydat pedahohichnykh nauk. Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia*. 220 s. [in Ukrainian].

Kuz, Yu. (2008). *Formuvannia pravovoi kultury viiskovosluzhbovtziv yak skladova navchalno-vykhovnoho protsesu v VNZ* [Formation of law culture of military officers as a component of the educational process at Universities]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: pedahohika*, (2), s.37. [in Ukrainian].

Skurikhin, S. (2012). *Pravova sotsializatsiia viiskovosluzhbovtziv ta ii osoblyvosti* [Law socialization of military officers and its features]. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy*, Odesa: NU OYUA. SS. 143–145. [in Ukrainian].

Slivin, T. (2008). *Pedagogicheskaya kontseptsiya pravovoy podgotovki slushateley i kursantov v vysshikh voyenno-uchebnykh zavedeniyakh Vooruzhennykh sil Rossiyskoy Federatsii* [Pedagogical concept of law training of students and cadets in higher military educational institutions of the Armed Forces of the Russian Federation]. *Doktor pedagogicheskikh nauk. Voyennyi Universitet*. S. 12. [in Russian].

Tkachova, N. (1998). *Pedahohichni osnovy formuvannia pravovidomosti uchniv u zakladakh profesiino-tekhnichnoi osvity* [Pedagogical bases of formation of law consciousness of pupils in establishments of vocational education]. *Doktor pedahohichnykh nauk. APN Ukrainy*. In-t pedahohiky ta psykholohii prof. osvity, 350 c. [in Ukrainian].

FORMATION OF LAW EDUCATION IN HIGHER MILITARY SCHOOL AS A COMPLEX HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Nataliia Chernysh

PhD Postgraduate at the Department of General Pedagogy and Andragogy
V. H. Korolenko Poltava National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4789-9573

e-mail: nataliechernysh@ukr.net

Abstract. The article presents the views of Ukrainian researchers on various aspects of the problem of law education in higher military school in the 20th and at the beginning of the 21st centuries. The author analyzes the normative principles of law education of future officers of the Armed Forces of the USSR and independent Ukraine. It was determined that the main direction of law education of military officers during the Second World War was to ensure discipline as a guarantee of military capability in general, generalization and application of combat experience, as well as prevention of acts affecting the life, health or dignity of civilians, cultural heritage.

It was established that at the time of the collapse of the Soviet Union and the formation of Ukraine as an independent state in military institutions of higher education, the large accent was made on the knowledge component of the law education, rather than on the educational component.

It was found that in scientific works on philosophy and jurisprudence there is a tendency to equate legal education and upbringing. The author concludes that the correct selection of terms that denote the phenomena of the most important spheres of public life is essential not only to simplify scientific communication, but also to unify their use in rule-making and unity of understanding in the practice of educational institutions. It is argued that the generalization and harmonization of scientific achievements of various fields of knowledge on the problems of legal education optimizes their use in interdisciplinary research. Generalization and harmonization of scientific achievements on the problems of law education will allow to use them effectively in interdisciplinary research.

Keywords: law education, history of pedagogy, law upbringing, higher military school, military officers.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2021 р.